

Intensitet och antecipation. Kring en frågeställning och dess implikationer

DAG ANCKAR

ABSTRACT
Intensity and Anticipation. A Problem and Its Implications

Majority rule ignores the fact that political preferences may vary in intensity. Majority rule thus equalizes unequal intensities: this is the so-called intensity problem in democratic theory. Proper methods for modulating decisions so that they accord with differing intensities of preference are not available; however, there are traits in the democratic processes themselves that, to some extent at least, make collective decisions sensitive to intensities. Of central importance is the question of to what extent the political and social machinery of a system renders probable correct reciprocal anticipations on the part of groups and individuals as to how others will react to political initiatives and decisions. Accurate forecasts concerning reactions of individuals and groups can best be achieved when communities are small, homogeneous and intimate. The family is a prime example of a group whose members can predict with great accuracy the reactions of other group members. Small political units can therefore be supposed to possess a special capacity for handling the intensity problem. Various factors may, of course, impose restrictions on this capacity. For instance, many small states have for historical reasons adopted the constitutions of former colonial powers and are therefore dependent on norms and rules that may prove inadequate from the point of view of reciprocal anticipation.

Prolog

Politikvetenskapliga frågeställningar kan naturligtvis indelas på många olika sätt. Ett sätt är att utgå från politikkomponentens placering i den problemkonstellation man betraktar; detta sätt framtar tre huvudsakliga frågeställningar om politik. En handlar om relationen mellan politik och politik: den företeelse vars variationer man vill betrakta och förklara är politisk; de företeelser med hjälp av vilka man vill förklara är likaså politiska. Politik är alltså orsak och verkan — en del av politikens totalitet förklaras med en annan del

av politikens totalitet. En annan frågeställning handlar om politikens beroende av sin omgivning, t.ex. samhällets strukturella uppbyggnad. I en sådan konception blir politiska förändringar och variationer konsekvenser av samhälleliga förändringar och variationer — politik är i princip en underordnad företeelse, formad av det som tilldrar sig i dess omgivning. Slutligen handlar en tredje frågeställning om omgivningens beroende av politiken, t.ex. de politiska styrkeförhållanden. I en sådan konception blir samhälleliga förändringar och variationer konsekvenser av politiska förändringar och variationer — politik är i princip en överordnad företeelse, som formar det som tilldrar sig i dess omgivning. Vill man med slagordsmässiga formuleringar fånga in de tre konceptioner om vilka här är tal, kunde man, förslagsvis, tala om po-

Uppsatsen återger författarens föredrag vid av Statsvetenskapliga föreningen arrangerade »Politikan tutkimuksen päivät», Tammerfors, 17.—18. 1. 1992.

litikens självtillräcklighet, politikens beroende och politikens primat.

De tre förhållningssätten har alla hemortsrätt i den statsvetenskapliga forskningens historia, där de, schematiskt uttryckt, avlöst varandra i ett bestämt mönster (t.ex. Allardt 1968; Anckar 1988b). Tågordningen har ungefär varit den att politikens självtillräcklighet efterföljts av politikens beroende som efterföljts av politikens primat. I den i aktuell statsvetenskaplig forskning på frammarsch varande nyinstitutionalismen (t.ex. Olsen 1985) är delvis fråga om att cirkeln sluter sig: politikens primat för över i politikens självtillräcklighet. Det är emellertid skäl att konstatera och starkt understryka att den trafik som här skisserats inte har ineburit totala vaktombyten: en fas har inte försvunnit när den uppgått i eller ersatts av en annan. Snarare är fråga om en tillväxtprocess. Lager har lagts på lager: nya frågeställningar har tillkommit men har inte föst ut gamla. Skiftningarna har handlat om tyngdpunktens placering, de har inte konstituerat totalt förändrade doktriner. Att så varit fallet är även ganska naturligt. Det är sålunda alldeles klart att politiken i verklighetens värld är på samma gång självtillräcklig, beroende och primär — i vissa delar är politik en konsekvens av politik, i vissa delar är politik en konsekvens av samhälle, i vissa delar är samhälle en konsekvens av politik. Att vetenskapen om politik med eftersläpningar och tillägg reflekterat och reflekterat dessa skillnader är ett uttryck för vetenskapens utveckling och framsteg, ett uttryck för att vetenskapen om politik på ett mer famnande sätt befattar sig med sitt studieobjekt. Det är sant att de myriader av problem, ansatser, teorier och metoder som präglar samtida politikforskning gör bilden av disciplinens totaltillstånd svåröverblickbar, förvirrande och motsägelsefull (t.ex. Easton 1985). Att konstatera detta är emellertid en sak, att peka på disciplinens redobogenhet att tillskriva sitt studieobjekt slutna likväl som öppna egenskaper är en annan. Mångfalden är en både naturlig och svårkontrollerbar följd av redobogenheten, i sig tacknämlig.

De ovanstående reflexionerna får inrama denna uppsats, som sysslar med ett tema kring politikens beroende. Temat är det s.k. intensitetsproblemet i demokratisk teori. Uppsatsens syfte är inte och kan inte gärna vara att lösa problemet en gång för alla. Syftet är fastmer att rimliggöra föreställningen att problemet är mer hanterligt i vissa sammanhang än i vissa andra — sådana sammanhang har då att göra med samhällets utseende och kom-

position, och problemets hanterlighet är i och med detta en funktion av drag i samhället. Uppsatsens struktur följer denna syftesformulering. Sex korta avdelningar föreligger. Den första framlägger intensitetsproblemet — avdelningen introducerar ämnet snarare än avhandlar det. De tre följande avdelningarna diskuterar under anläggande av litet olika perspektiv frågan i vilken mån det politiska livets praktik är och kan vara utrustad med mekanismer som underlättar intensitetsproblemet och därmed reducerar de negativa konsekvenser det kan ha i sitt kölvatten. Den därpå följande femte avdelningen formulerar en tanke som i viss mån är uppsatsens kärna: en hantering av intensitetsproblemet förutsätter vad vi skall kalla reciprok antecipation. Slutligen ägnas uppsatsens sjätte och sista avdelning formulering av ännu en tanke: förutsättningar för en reciprok antecipation är särskilt för handen i samhällen av en viss typ. I och med detta slutes cirkeln: vi återkommer till de reflexioner vi här inledningsvis gjort om politikkomponentens samhällsrelationer.

Intensitetsproblemet

I kollektivt beslutsfattande måste individuella viljor transformeras till en vilja, till kollektivets vilja. Detta kan ske på olika sätt och med olika metoder. Den vanligaste metoden i demokratiska sammanhang är naturligtvis majoritetsregeln: den vilja blir gällande som flertalet av kollektivets medlemmar uttrycker eller ansluter sig till. Regeln är att de många skall bestämma över de få; flertalet skall härska över mindretalet. Inbäddad i regeln är då en jämlikhetsprincip, en föreställning att alla medborgare i en demokrati skall ha samma mått av politiskt inflytande och att det därför är logiskt att ett större antal medborgare skall ha ett större politiskt inflytande än ett mindre antal (Jansson 1952, 352). Alla preferenser är likvärda i termer av politiskt inflytande: min mening väger lika tungt som din.

Majoritetsregeln har sina anhängare och be-lackare. Ett argument de senare kan använda är att det är fel att utgå från jämlikhet när en sådan ändå inte finns: alla preferenser är inte likvärda; några är mer insiktsfulla, informerade och rationella än andra. Men även för de som är anhängare av en jämlikhetsprincip bjuder regeln på problem. Ett sådant kan illustreras med ett resonemang som Charles Lindblom anlagt i en diskussion av det demokratiska beslutsfattandets natur. Låt oss antaga, föreslår Lindblom (1965, 251), att befolk-

ningen i ett land opinionsmässigt fördelar sig på samma sätt i sin inställning till tre politiska stridsfrågor: en viss i alla frågor identisk preferensgrupp A omfattar 60 % av befolkningen, och en annan i alla frågor identisk preferensgrupp B omfattar resten, d.v.s. 40 % av befolkningen. Låt oss vidare antaga att de slutliga besluten i alla tre frågorna tas enligt majoritetsregeln, och att preferensgruppen A följaktligen vinner i alla fall. Detta är, förklarar Lindblom, i samklang men också i dålig samklang med en jämlikhetsprincip. Principen skulle nämligen förutsätta att den mindre preferensgruppen B i en eventuell fjärde stridsfråga skulle få sin vilja igenom, detta i enlighet med en princip om jämlik behandling. Att låta en part bestämma en gång och en annan part en annan gång är nämligen att behandla parterna jämlikt. Majoritetsregeln instämmer emellertid inte. Dess tolkning av jämlikhet är att en part alltid skall bestämma, den som är bättre företrädd. I själva verket är det här så att en tolkning av jämlikhet står mot en annan: jämlikhet förespråkar en lösning, men även en annan. »What decision is sanctioned then by the principle of equality?», frågar Lindblom (1965, 251). Frågan är berättigad, även om Lindbloms exempel naturligtvis är tillrättlat i den meningen att det kan gälla blott i mycket polariserade sammanhang. Vanligen är ju »majoritet» en matematisk term, som på intet sätt implicerar att samma individer alltid ingår i en majoritet eller en minoritet (Holden 1988, 40).

Vi vänder här vårt intresse mot ett annat med majoritetsregeln förenat problem, i vilket två implikationer av jämlikhet på ett motsvarande sätt står mot varandra. Även här är nämligen fråga därom att en jämlik behandling av preferenser innebär en ojämlig behandling av preferenser. Det problem vi avser är det s.k. intensitetsproblemet, som här lämpligen kan inringas med en dansk spetsformulering: »En given beslutning er maaske for et mindretal af ganske vital betydning, medens den er uvaesentlig for de mange. Det er ikke nok at tælle interesserne, de maa ogsaa vejes, selv om dette undertiden er yderst vanskeligt» (Skov 1946, 153). Om detta problem har sagts att det utgör »demokratins Akilleeshæl» och att statsvetarna har skilt sig från det »i en känsla av resignation» (Lewin 1985, 201). Problemet är m.a.o. bekant och olöst. Problemet innebär att människor känner olika starkt för olika saker och olika avgöranden, och att de preferenser varmed de uppträder i politiska sammanhang därför är olika starka: alla preferenser är inte lika intensiva. Beslut som fat-

tas enligt majoritetsregeln utgår emellertid från att preferenser är lika intensiva: A:s röst väger i en sammanvägning lika tungt som B:s, och det faktum att B härvid kanske kan förankra sin röst i en starkare känsla och övertygelse är i sammanhanget ovidkommande. En konsekvens av detta är att disengagerade eller halvengagerade majoriteter, även om de är mycket knappa, kan tvinga sin i föga engagemang förankrade vilja på starkt engagerade minoriteter, även om dessa är stora. Majoritetsregeln har härmed en brist, den brister i realism. Vi lånar en formulering, både elegant och slående, från Giovanni Sartori:

We have recourse to majority rules on the assumption that people have contrary preferences and that, if deadlocks are to be overcome, what is preferred by a greater number ... must prevail over the preference of the lesser number. Fine. But it should not escape us that the rule totally ignores the fact that these preferences have a different intensity. Majority rule weighs individuals as individuals; this means that they equalize unequal intensities. So majority rules rest on a fiction, indeed, on a very thin and unrealistic stipulation: Let us pretend that preferences are equal in their intensity. Let us pretend it; but let us also realize that they are not (Sartori 1987, 225).

Ett särskilt påpekande måste på denna punkt inskjutas. Här, och i fortsättningen, utgår vi från att preferenser skall beaktas och att intensitetsproblemet, eftersom preferenser kan ha olika intensitet, därför är ett genuint problem. En sådan uppfattning behöver man inte nödvändigtvis till fullo dela. Man kan ha en annan normativ syn: man kan, vi tillgriper här en spetsformulering, mena att medborgarna inte skall ha den politik de vill ha och kräver, utan den politik de behöver (t.ex. Eulau och Karps 1978, 69; Gidlund, 1978, 179—183; jmf Anckar 1980, 29—33). Beslutsfattarna skall m.a.o. ha rätt att frånga preferenser, och i stället fokusera på intressen. Här ligger en skillnad. Preferens är inte detsamma som intresse: det som subjektivt önskas sammanfaller inte nödvändigtvis med det som objektivt behövs. Om väsensskilda saker är naturligtvis inte fråga — det är rimligt att tro att det finns en korrelation mellan preferens och intresse, framsprungen ur människors förmåga att identifiera sina intressen och känna och verka för deras förverkligande. Fullständig kan korrelationen dock inte vara. Människor är inte varandras kopior när det gäller insikter och resursstyrka; mellan dem finns skillnader

som ordnar i sociala skikt och som är av relevans för förmågan att identifiera egna intressen. Vi lånar ett exempel ur en utläggning i ärendet av Peter Jones (1988, 17), och föreställer oss att två personer A och B i lika mån kommer att påverkas av ett särskilt politiskt beslut. A är starkt medveten om detta och om beslutets implikationer; han har utvecklat en stark och medveten preferens om beslutets innehåll. B är däremot omedveten eller okunnig och har ingen klar preferens. I termer av preferensintensitet är det klart att A skall få som han vill, i termer av intresse är det lika klart att B skall väga lika tungt som A. Intensitetsproblematiken är, för att sammanfatta, mer brännande i det förra fallet än i det senare.

Vi återgår efter detta påpekande till frågan hur man egentligen borde hantera intensitetsproblemet, och konstaterar att en hantering uppenbarligen förutsätter metoder och tekniker som skulle väga preferenser utgående från den intensitet de har. Möjligheter står i och för sig till buds, men ingen av dem ter sig riktigt bra. Tanken att de som deltar i fattandet av beslut själva skulle ange den intensitetsgrad med vilken de agerar måste sålunda tillbakavisas. Genom att uppge att man är starkt engagerad utan att i själva verket vara det, kan man ju öka sitt inflytande på ett otillbörligt sätt (Riker 1982, 99; Lewin 1985, 201). En intressant tanke i sammanhanget är dock den som kommer till uttryck i vad man brukar kalla *point voting*, ett förfarande som går ut på att en väljare eller en vald representant har en möjlighet att vikta sitt inflytande, så att han kan fördela ett totalinflytande, som är lika stort för alla, olika på olika aktuella frågor (Miller 1983, 152—153). En riksdagsman som för en viss angiven grupp av ärenden, t.ex. tre sådana, förfogar över 5 röster, kunde då t.ex. välja att med tre röster inverka på beslutet i det ärende han finner särskilt viktigt och reservera endast en röst var för de två mindre viktiga ärendena. Proceduren är dock mer intressant än löftesrik: mot den kan åtminstone två vägande invändningar riktas (Jones 1988, 14—16). Den ena är att metoden är särskilt känslig för strategiskt röstande, d.v.s. en röstning som bestäms av taktiska omständigheter snarare än genuina förhållningssätt. Och den andra är att intensitetsproblemet ändå inte kan undvikas. Det dyker upp på ett annat plan: olika personer har olika totalintensiteter i de ärenden som skall utgöra grunden för totalinflytandets fördelning.

Ett par ord måste i sammanhanget även sägas om det s.k. acceptansförfarandet. Metoden innebär

att en väljare kan rösta samtidigt på så många kandidater eller alternativ han eller hon vill, dock utan att rangordna kandidaterna och därmed sina preferenser. För en kandidat kan härvid avges antingen en röst, innebärande att väljaren »accepterat» denna kandidat, eller ingen röst, innebärande att väljaren inte anser sig kunna »acceptera» kandidaten. Den kandidat som erhåller det högsta sammanlagda röstetalet förklaras vald; det alternativ som samlar det högsta röstetalet har segrat. Metoden upptäcktes mot slutet av 1970-talet (Brams och Fishburn 1978), och har åtminstone inte ännu fått ett definitivt genombrott. Den har sålunda inte i den praktiska politikens värld funnit många tillämpningar. Det är i varje fall klart att metoden har ett antal goda egenskaper (t.ex. Nurmi 1983), och att dessa kan accentueras av de särskilda sammanhang i vilka den kan aktualiseras — det har sålunda visats att den kunde ha en särskild lämplighet som valsätt i finska presidentval (t.ex. Anckar 1984; 1988a). I det sammanhang som nu diskuteras är metodens fördel att den tillhandahåller ett sätt att registrera och hantera preferensintensitet. Den som har en stark preferens kan signalera detta genom att acceptera endast ett alternativ, det som preferensen gäller. Den som tvekar och har en svag preferens kan signalera detta genom att acceptera flera alternativ, de mellan vilka han tvekar. Den starka preferensen åstadkommer då en skillnad mellan kandidater, den svaga gör det inte. Metoden fångar m.a.o. in preferensintensiteten och låter den avspegla sig i valresultatet.

På det hela taget ter sig dock, som sagt, intensitetsproblemet ganska oåtkomligt för skrivna normer och regler (jmf Riker 1982, 95—99). Emellertid är läget kanske ett annat för oskrivna normer och regler, d.v.s. för sådana förhållningssätt som är inskrivna i politisk kultur och praxis. Vad juridiken ej förmår, förmår kanske sociologin.

Aktivitet och intensitet

I sitt berömda förord till en demokratisk teori lägger Robert Dahl fram två relaterade och i sammanhanget relevanta antaganden (1956, 134—135). Enligt det ena är politisk aktivitet en funktion av intensitet: ju intensivare ett engagemang är, desto större aktivitet utlöser det. Det andra antagandet tar resonemanget ett steg vidare — det hävdar att individer och grupper påverkar politiska beslut i en utsträckning som svarar mot intensiteten i de preferenser de har. Tanken bakom dessa

antaganden är alltså att den påtryckningsverksamhet som utövas i ett politiskt system är färgad av ett intensivt engagemang, varför de beslut som systemet producerar till en avsevärd del uttrycker ett beaktande av intensitet. Båda antagandena är uppenbart rimliga — det är rimligt att mena att »a government represents those who influence it» (Seidman 1978, 425). Samtidigt är det lika uppenbart att antagandena inte särdeles väl behöver avspegla verkligheten — närliggande invändningar kan resas. Dessa skall inkludera påpekandet att politiska styrelser vanligen och oftast har andra ambitioner än att enbart tillgodose preferenser (Jones 1988, 12). Och även om de hade enbart denna ambition, är det ganska klart att en följsam responsivitet mot de krav som reses inte kan garantera en tillräcklig intensitetsbevakning. Ty även om det kan vara riktigt att de som är aktiva tenderar känna intensivt, är det inte nödvändigtvis så att aktivitetens olika grader svarar mot intensitetens olika grader. Preferensbärare har olika möjligheter att ingå i och dra nytta av kravartikulerande strukturer; dessa strukturer är likaså olika i termer av resurser och access: mellan aktivitetscentra och intensitetscentra finns antagligen ett samband, men ett svagt sådant.

Rimlig men ändå inte övertygande är en annan tanke som läggs fram av Dahl (1956, 127—129) och i mer utbyggd form av Anthony Downs i dennes *An Economic Theory of Democracy* (1957, 55—60; jmf Jones 1988, 14; Miller 1983, 152—153). Denna tanke utgår från det faktum att det politiska beslutsfattandet vanligen handhas av valda representanter som för sin maktutövning är beroende av framgång i en tävling om de väljandes röster. I en sådan tävling är det inopportunt att gå emot starka preferenser — gör man det, tappar man röster. Däremot är det mindre farligt att gå emot svaga preferenser, ty väljarna väljer inte på basen av dem. I det representativa styrelseskicket finns därför, kunde man mena, en mekanism som bygger in en viss hänsyn till preferensers intensitet. Betydelsen av denna mekanism skall man dock inte starkt betona. En väljare kan i och för sig besluta att rösta på ett parti därför att partiet i ett visst ärende intar en ståndpunkt som väljaren starkt gillar. Partiets inklinering att driva just detta ärende och denna ståndpunkt kan dock vara och är rimligtvis ofta fördunklad av olika omständigheter. Partiet kan t.ex. vara internt splittrat i denna fråga, så att den för väljaren attraktiva ståndpunkten formats av en partimajoritet som konfronterar en partiminoritet — i en sådan situation kan

en omsorg om den interna partikohesionen utgöra en restriktion för partiets benägenhet att med full effektivitet driva och förverkliga den linje varom fråga är (Sjöblom 1968, 183—184). Vidare måste man beakta att partier uppträder inför väljare med program som vanligen innefattar breda uppsättningar av ståndpunkter och frågor, varför det elektorala stöd ett parti får av det och dess representanter kan tolkas att gälla andra inslag och betoningar än de väljaren avsett när han eller hon givit partiet sin röst. Den intensiva preferensen kan m.a.o. kanaliseras till områden den inte avser.

Andra omständigheter tillkommer. I mångpartisystem är vanligen flera regeringskoalitioner tänkbara; vilka som kan realiseras beror till dels av valresultaten men till dels även av andra omständigheter, som kan sammanhänga med och utforma partiets strategiska situationer och beräkningar. Alla partier är inte jämbördiga parter i det förhandlingsspel som föregår en regeringsbildning; alla partier har inte heller samma intresse för alla ministerposter och politiksektorer. Vidare är de teoretiskt möjliga koalitionerna inte politiskt lika möjliga (Sjöblom 1968, 269—270); vissa typer av koalitioner uppstår lättare än andra som en reaktion på väljarbeteende. Detta innebär att väljarna inte kan vara säkra på vilka koalitioner och med dem sammanhängande policyeffekter deras beteende kan utlösa; det innebär även att de styrkeförhållanden som uppkommer inte behöver vara trogna avspeglingar av väljarnas preferenser (Katz 1980, 3). *Summa summarum*: »Elections are extremely crude devices for registering voters' policy preferences» (Jones 1988, 14).

De i politikens praktik ineliggande omständigheter som Dahl och andra pekat på och som vi här kort diskuterat synes då inte vara särskilt väl tillrättalagda för en hantering av intensitetsproblemet. Emellertid är dessa omständigheter inte de enda tänkbara. Problematiken bjuder på andra och särskilda aspekter. Via Dahls ovan avhandlade antagande om en relation mellan aktivitet och intensitet kan man nämligen leta sig tillbaka till Gaetano Moscas kända påstående att det är minoriteter som styr, inte majoriteter. Att en organiserad minoritet, mobiliserad kring ett särskilt intresse, dominerar över en oorganiserad majoritet är enligt Mosca oundvikligt. Han skriver:

A hundred men acting uniformly in concert, with a common understanding, will triumph over a thousand men who are not in accord and can therefore be dealt with one by one. Meanwhile it will be easier for the former to act in

concert and have a mutual understanding simply because they are a hundred and not a thousand (1939, 53).

Den tanke som här formuleras förtjänar en särskild diskussion.

Den intensiva minoriteten

I sin här redan återopade analys av intensitetsproblemet anknyter Sartori till Mosca, och menar även för sin del att minoriteternas intensitet kompenserar deras underlägsna numerär: »The real facts of life are that one strong No regularly overcomes two weak Ayes, and, conversely, that one obstinate Yes usually beats down two feeble Noes» (1987, 225—226). Sartori tar sedan detta konstaterande ett steg vidare när han påstår att intensiva minoriteter är mycket vanligare än intensiva majoriteter. Påståendet baserar han på iakttagelsen att intensitet sammanför och aktiverar konkreta grupper, som kommer att besitta permanent och som utövar sin aktivitet i en räckvidd av saker och frågor snarare än i enskilda saker och frågor. Intensiva majoriteter kan enligt Sartori finnas, men de är i så fall efemära aggregat, som tillkommer och upplöses kring enskilda frågor. De är tillfälliga konstellationer, de är inte riktiga grupper (1987, 226—227).

Det är, detta låter sig inte bestridas, ofta ganska oklart i vilken utsträckning genuina majoriteter verkligen kan sägas existera. Barry Holden skriver sålunda i ett sammanhang att majoritetsregeln är realistisk i sitt antagande att preferensskillnader nätt och prydligt kan kategoriseras som majoriteter eller minoriteter. Det finns, menar Holden, inte en uppdelning i bara två kategorier. Det finns i själva verket en uppsjö av olika preferenser: många minoriteter, men ingen majoritet (1988, 41). Alfred de Grazia gör sig till tolk för samma mening, när han hävdar att dissekeringar av majoritetsbeslut ofta skall ge vid handen att många olika och t.o.m. motsatta opinioner har bidragit till majoriteten i fråga: »The majority was simply the technique for creating a decision when the decision had to be made» (1962, 150). Ännu skall vi ur litteraturen plocka påpekandet att den normala situationen i en demokrati kännetecknas av att en apatetisk majoritet konfronterar två eller flera intensiva minoriteter, och att denna situation förekommer inte endast i medborgarlivet i stort utan även i t.ex. lagstiftande församlingar. Konstellationen vore m.a.o. den att en föga invol-

verad majoritet ser på när intensiva minoriteter försöker komma överens — enligt en sådan konception är intensitetsproblemet »by no means peculiarly a problem of majorities against minorities» (Kendall och Carey 1968, 13).

Dessa påpekanden kan förvisso äga sin riktighet. Ändå är det skäl att varna för ett stereotypt opererande med föreställningar om apatiska majoriteter och intensiva minoriteter. Intensitet är ju inte en dikotom företeelse, något som finns eller inte finns. Intensitetsvärden ligger längs ett kontinuum och får ett innehåll först vid en jämförelse med andra värden på samma kontinuum; sådana jämförelser kan säkert visa jämväl på intensiva majoriteter som mindre intensiva minoriteter. En intensiv majoritet kan i själva verket framkallas av en intensiv minoritet: intensitet kan föda intensitet. Detta blir fallet när och om den intensiva minoriteten driver sin sak med en kraft som gör att en latent motvilja mot saken blir manifest: intensiva minoriteter borde därför i sitt strategiska handlande besinna riktigheten av tankesättet att man inte skall väcka den björn som sover. Samma effekt kan uppstå om majoriteten upplever att den avkrävs ett för högt pris för sin medverkan, att den på ett oskäligt sätt utnyttjas för en sak den inte helhjärtat kan betrakta som sin (Kendall och Carey 1968, 13—14).

I själva verket är det väl rimligt att tro att de intensitetsmått som utmärker olika preferenskonfigurationer uppvisar stor variation och brokighet och därmed även underbygger mycket olika omdömen om majoritetsregelns förmåga att åstadkomma preferensrespons. De fyra mycket förenklade konstellationer som återges nedan i Tabell 1 avser illustrera detta: de beskriver situationer som är såväl rimliga som olika.*

Den första situationen tecknar ett läge där i en population en majoritet uppgående till 70 % har en preferens som vi ger ett tänkt intensitetsmått av 30 enheter: varje medlem av majoriteten tillförs 30 tillfredsställeelseenheter om det alternativ förverkligas som preferensen gäller. Minoriteten vill inte se denna preferens förverkligad, och om vi föreställer oss att vi kan operera med samma intensitetskoefficient, förlorar alltså varje medlem av minoriteten 30 tillfredsställeelseenheter vid en tillämpning av majoritetsregeln. Det sammantagna utfallet blir dock att 120 enheter vinnes per 100 medlemmar av populationen — den utilitetensmängd

* Den sammanställning som ges i tabellen har inspirerats av ett liknande exempel, som är framlagt i Miller (1983, 152).

regeln producerar är alltså avsevärd. Den andra situationen är helt annorlunda: utilitetsutfallet är noll, vilket innebär att majoritetsregeln inte här åstadkommer en större allmän tillfredsställelse än en regel som hade tillåtit minoriteten att bestämma. Den tredje situationen är snarlik, men ändå mycket annorlunda. Såväl majoritet som minoritet håller sin preferens med en låg intensitet, och majoritetsregeln skapar en tillfredsställelse som förutom att den är låg även är likgiltig. I detta sistnämnda avseende finns då en skillnad — den situation majoritetsregeln nu efterlämnar kännetecknas inte av en polarisering, där en stark tillfredsställelse neutraliseras av ett starkt missnöje. Den fjärde situationen innebär slutligen att majoritetsregeln blir dysfunktionell. När den tillämpas, är slutresultatet att 20 enheter förloras per 100 medlemmar av populationen. Det är denna situation som i ett nötskal fångar den problematik den intensiva minoriteten för med sig.

Emellertid, som sagt, behöver inte denna situation konstituera en regel. En tankeassociation går här lätt till David Eastons (1965) välkända särhållande av tre olika aspekter av politiska system, tre olika håll som kan mottaga eller undanhållas politiskt stöd och legitimitet. Med anlitande av Eastons vokabulär kan vi tala om gemenskap, regim och myndigheter: termerna står för en politisk arbetsfördelning, ett politiskt regelsystem och en politisk ledning. En ganska rimlig hypotes kan vara att intensiva majoriteter ofta uppträder i sammanhang som har att göra med den politiska arbetsfördelningens och det politiska regelsystemets principer, medan normalföreställningen om en apatisk majoritet och intensiva minoriteter lättare infrias i sammanhang som bedömer den politiska ledningen och dess agerande. Detta har, för att vinkla hypotesen på ett litet annat sätt, att göra

med vidden av den berördhet som politiska beslut medför (t.ex. Wiberg 1988, 70—84). Vidden kan naturligtvis variera: det ges politiska sammanhang och beslut som berör, i större eller i varje fall i en inte negligerbar utsträckning, alla eller de allra flesta grupper och människor, och det ges politiska sammanhang och beslut som i motsvarande mån berör endast enskilda och avskärmade grupper och människor. Mellan berördhet och preferensintensitet finns rimligtvis ett samband, och om blott minoriteter är starkt berörda skall vi tro att de därmed även är ensamma om intensitet. Är däremot berördheten bredare, är även intensiteten det.

Den hänsynsfulla majoriteten

I den utsträckning minoriteter är intensiva, medan majoriteter inte är det, förutsätter en hantering av intensitetsproblemet uppenbarligen att minoriteter ges ett större inflytande på politiska beslut än deras numerär i och för sig skulle förutsätta. Ett skydd för politiska minoriteter vore i så fall, på sätt och vis, ett bejakande av intensitet — de olika former i vilka ett minoritetsskydd kan kläs (Anckar 1989) vore m.a.o. att betrakta jämväl som former för intensitetsskydd. Det finns även olika skäl att tro att verkligheten ofta är utformad så att minoriteter har och utövar ett större inflytande än de enligt majoritetsregeln borde ha. I sammanhanget är det lämpligt att citera Herbert Tingsten och hans mening att demokratin, då den blivit framgångsrik, »i väsentlig grad uppfattats och tillämpats som ett utjämningsförfarande» (1964, 72). I länder där under långa tider inget parti haft majoritetsställning har, enligt Tingsten, »besluten utformats efter överenskommelse mellan flera riktningar, majoritetens karaktär har skiftat från fall till fall, och alla, eller i varje fall alla större partier har sålunda kunnat utöva ett kontinuerligt och direkt inflytande» (1964, 72). Att ett sådant utjämningsförfarande är lämpligt vill många hålla med om. Ibland inskriver man t.o.m. uppfattningen i definitioner av demokrati: »I en demokrati skall majoriteten ta hänsyn till minoritetens uppfattning genom kompromiss så att besluten baseras på bredast möjliga opinion», skriver Nils Elvander (1975, 19). Samma allmänna mening gör sig även Alfred de Grazia till tolk för:

Of what utility is it, it could be asked, to possess an idea of representation, if what is required is the complete subjection of a minor interest to a major one? The nature of politics is

Tabell 1. Utilitetsutfall vid fyra konstruerade intensitetskonstellationer

	Majoritet	Minoritet	Utilitet
Situation 1.	70	30	
Intensitet	30	-30	+120
Situation 2.	60	40	
Intensitet	20	-30	0
Situation 3.	55	45	
Intensitet	5	-5	+5
Situation 4.	60	40	
Intensitet	10	-20	-20

the reconciliation of opposing forces on a basis acceptable to all, not on a monopolistic basis pleasing to the larger interests. This is accomplished under the majority representation system by watering-down extreme demands and playing one interest off against another (de Grazia 1951, 164).

En sådan hänsynsfullhet från majoritetens sida kan bero på många omständigheter. Den kan vara inskriven i författningen — detta är fallet när denna förbjuder eller reser restriktioner för majoritetens ingrepp i minoritetens rättigheter och ställning eller annars påför politiska majoriteter ett tvång att beakta och ingå i förhandlingar med politiska minoriteter. Finland är, detta kan inskjutas, ett exempel på hur hänsynsfullhet i denna mening kan vara föreskriven (Anckar 1991). Hänsynsfullheten kan även upprinna ur andra mekanismer i det politiska systemets regelsystem — Tingsten anför ett exempel när han säger att majoritetsvalsystem har en tendens att frambringa starka majoriteter i folkrepresentationen utan motsvarande flertal inom folket, medan proportionella valsystem ger en större utsikt att riksdagen uppdelas på en rad minoritetspartier, varvid beslutfattandet antar formen av ett utjämningsförfarande (1964, 72). Hänsynsfullheten kan emellertid även, och vid detta skall vi något dröja, ha att göra med en självupplevd och självpålagd nödvändighet för majoriteten att beakta och respektera det minoriteten önskar. Man kan, med en spetsformulering, säga att majoritetens hänsynsfullhet härvid determineras av dess självbevaringsdrift.

Fråga är här egentligen om två aspekter av samma sak, nämligen legitimitet. Den ena aspekten har att göra med den legitimitet majoriteten i sig åtnjuter — om vi anknyter till de kategorier vi här tidigare anlitat, kan vi säga att fråga är om myndighetsstrukturens legitimitet. Majoriteten visar helt enkelt hänsyn för att säkerställa sitt fortbestånd; hänsynsfullheten blir en ingrediens i ett strategiskt handlande. Vi har tidigare i denna uppsats hänvisat till ett exempel som Charles Lindblom lagt fram i syfte att visa att majoritetsregeln kan framkalla ojämlikhet — i detta exempel bestämde, i en räckta frågor, en till sin sammansättning permanent majoritet över en till sin sammansättning likaså permanent minoritet. En sådan konstellation måste, särskilt om minoriteten är tämligen stor, i det långa loppet leda till en politisk frustration inom minoriteten, till ett ifrågasättande av systemets legitimitet och till en intensiv aktivitet för majoritetens störtande. Det kan därför vara en

klok politik för majoriteten att göra eftergifter, särskilt i frågor där den upplever att minoritetens engagemang har en hög intensitet. I och för sig ligger det naturligtvis i det demokratiska sammanhållningens natur att minoriteter skall försöka störta majoriteter och träda i deras ställe, och en sådan ambition kan eller skall majoriteten inte i och för sig motarbeta. Ambitionen kan emellertid vara mer eller mindre farlig i termer av t.ex. politisk metod och kompromissbenägenhet, och majoriteten har skäl att försöka tillse att ambitionen är mindre farlig snarare än mer farlig. Eftergifter på kort sikt kan säkra framgång på lång sikt.

Den andra aspekten av legitimitet är av mer övergripande art. Den har att göra med regimöverlevnad. Majoriteten har kommit till och utövar sina rättigheter och sin makt inom ett särskilt regelsystem, för vilket den antagligen redan av detta skäl känner uppskattning. Skälen kan givetvis även vara andra och mer ädla — majoriteten kan mena att ett förfarande som bygger på majoritetsregeln är att föredra framom andra system på någon normativ, moralisk eller etisk grund. Ett sådant förfarande måste då skyddas — åtgärder måste vidtas som är ägnade att trygga förfarandets fortbestånd och överlevnad. Till dessa åtgärder hör ett tillgodoseende, åtminstone i viss mån, av minoriteters preferenser. Ett sådant tillgodoseende är nämligen ägnat att minska ett intryck av att majoriteten gör sig skyldig till maktmissbruk, ett intryck av att regimen systematiskt och kännbart fördelar minoriteter. Målsättningen blir att hos minoriteter i stället skapa känslor av solidaritet till den ordning i vilken de är minoriteter och därmed skapa garantier för att minoriteterna, den dag de är majoriteter, upprätthåller samma ordning. Det har sagts att en av legitimitetens källor måhända är apati, d.v.s. en oförmåga hos relevanta aktörer att föreställa sig en ordning som vore både förverkligningsbar och bättre än den rådande ordningen (Wiberg 1988, 151—152); en minimal målsättning för majoriteten är då att försätta minoriteten i ett sådant tillstånd av apati. Detta kan även uttryckas annorlunda: att en ordning åtnjuter legitimitet innebär att den är förenlig med moraliska principer som omhuldas av de som tillhandahåller legitimitet (Berg 1988, 23), och majoriteten kan, genom att visa hänsynsfullhet, höja det moraliska värdet en ordning besitter i minoriteters ögon. Majoriteten kan, för att igen tillgripa en spetsformulering, göra avkall på majoritetsregeln för att värna om majoritetsregeln.

Vilken bakgrund majoritetens hänsynsfullhet än

kan ha, förutsätter hänsynsfullheten kunskap om minoritetens preferenser och kunskap om den intensitet varmed dessa preferenser hålles. Den förra kunskapen är lättare att inhämta än den senare; samtidigt är den senare mer betydelsefull. Det är genom hänsyn i frågor för vilka minoriteten känner starkt som majoriteten kan främja det syfte den eftersträvar — att minoriteter känner sig beaktade och tillgodosedda i likgiltiga sammanhang väger naturligtvis lättare än att de känner sig beaktade och tillgodosedda i för dem angelägna sammanhang. Det är mot en viktig och central mekanism för inhämtandet av kunskap om intensitet vi nu vänder vårt intresse. Denna mekanism är reciprok anticipation.

Intensitet och anticipation

Våra betraktelser kring företeelsen reciprok anticipation kan vi lämpligen inleda med att upprepa ett påpekande som gjorts av J. Roland Pennock. Påpekandet har att göra med beslutsfattandet i smågrupper. Inom familjer, menar Pennock, är tillämpningar av majoritetsregeln sällsynta — de är yttersta medel. I stället försöker man inom familjer med fortsatta diskussioner klarlägga och utvärdera alternativa handlingslinjer; detta gör man gärna tills enighet har uppnåtts. Familjemedlemmarna är vidare medvetna om och starkt benägna att ta hänsyn till de skillnader i preferensintensitet som föreligger (Pennock 1952, 795). Gjorde de inte detta, skulle den känsla av samband och sammanhållning erodera, som är nödvändig för fattandet av gemensamma beslut. En medveten eller omedveten insikt om detta utgör, menar Pennock, en stark restriktion för preferensnegligerande. Samma mönster finner man, menar Pennock vidare, i många andra smågrupper, som t.ex. universitetsfakulteter. I sådana sammanhang undviker man mekaniska tillämpningar av majoritetsregeln. Man ålägger sig självrestriktioner, särskilt i viktiga frågor, och man söker förhandling, kompromiss och överenskommelse. I storgrupper, som samhällen, är denna benägenhet mindre. Graden av solidaritet är lägre, insikten om upplevda och verkliga konsekvenser för minoriteter av majoritetsbeslut är mindre, beslutskulturen är mer okänslig för variationer i preferensers intensitet. Vi låter Pennock sammanfatta sitt argument: »The weight to be accorded an opinion or a demand should be a function of the intensity as well as of the numbers by whom it is expressed. In the small group, this proposition seems obvious; in the state,

we easily lose sight of it» (1952, 796).

I sin här tidigare på ett par punkter återopade framställning om demokratins teori har Giovanni Sartori utvecklat ett liknande men ändå inte identiskt perspektiv på beslutsfattandet inom smågrupper. Sartori intresserar sig härvid särskilt för beslutsfattandet inom s.k. kommittéer (committees) — med sådana förstår han beslutsorgan som är små, interagerande, permanenta, institutionaliserade och engagerade i strömmar av beslut (1987, 227—228). Sådana kommittéer utgör enligt Sartori politikens kärna: »All decisions enacted by any polity are previously examined, discussed, and actually drafted by one or more committees» (1987, 228). Kommittéer arbetar sällan, detta är av vikt i det sammanhang som här gäller, med majoritetsbeslut. De har en annan operationell beslutskod — de arbetar med enhälliga beslut. Koden finns emellertid inte därför att organens medlemmar nödvändigtvis eftersträvar enighet i sig — den finns därför att medlemmarna är villiga att ge efter i frågor där de inte känner starkt, blott de, och detta är underförstått i gruppens arbete, kan räkna med att andra medlemmar gör lika i frågor där det egna intresset råkar vara starkt. Man är, annorlunda uttryckt, medgörlig när den egna preferensintensiteten är svag och inhöstar sin belöning när den egna preferensintensiteten är stark: belöningen är att andra nu är medgörliga (1987, 229—230). En sådan beslutskod, skriver Sartori, hanterar intensitetsproblemet. Kommittéer inte bara vidgår att preferenser brukar variera i intensitet, de gör, fastmer, effektivt bruk av detta faktum (1987, 230). Deras sätt att arbeta är i själva verket en illustration av att en enighetsregel ännu har en plats i praktiskt politiskt liv, och inte, som man i allmänhet är benägen att tro, alltid leder till beslutsförslamning och paralyt. Och en sådan regel, om någon, är skickad att hantera intensitet (1987, 227).

Det beteende Sartori beskriver kommer nära den aktivitet som kallas *vote trading*, *horse trading* eller *logrolling* och innebär att t.ex. riksdagsmän köpslår om stöd för politiska frågor, så att ett stöd i en ur den egna synpunkten mindre viktig fråga byts mot ett stöd i en ur den egna synpunkten mer viktig fråga. Om denna företeelse har det sagts (Buchanan och Tullock 1962, 145; även Kendall och Carey 1968, 19) att den är socialt acceptabel just därför att den möjliggör ett beaktande av intensitet — även om de externa kostnader beaktas som måste bäras av personer som inte deltar i en sådan rösthandel, är totalutfallet fördelak-

tigt för samhället som helhet. Tolkningen har i och för sig kritiserats: det har gjorts gällande att den inte håller i alla lägen och situationer (Riker och Brams 1973). På detta skall vi emellertid inte här ingå. Vi skall i stället konstatera att de två inlägg som vi här refererat båda berör, om än inte på ett identiskt sätt, den företeelse som vi här skall kalla reciprok antecipation (Kendall och Carey 1968, 16). Termen står för en viss kunskap, en viss insikt. Den beskriver en förmåga hos individer och grupper att förutsäga med vilken intensitet andra individer och grupper kommer att reagera när de ställs inför olika beslutsförslag eller beslutsalternativ. Har individer och grupper en sådan förmåga, har de även en beredskap, om de vill eller känner sig föranledda därtill, att i sitt beteende gentemot varandra bejaka den intensitet varmed andra har en preferens, så att tillmötesgående visas alternativ för vilka andra känner intensivt, och tillmötesgående undanhålles alternativ som andra intensivt motsätter sig.

Det vi kallar reciprok antecipation har alltså en kunskapsaspekt och en beteendenaspekt — att tillgodose intensitet är att veta att intensitet föreligger och att omsätta denna insikt i ett tillgodoseende handlingsmönster. Samhället och politiska system är i varierande grad utrustade med en beredskap till reciprok antecipation, och det är inom ramen för det resonemang vi här utvecklar en självklarhet att de som är bättre rustade har en bättre beredskap att hantera intensitetsproblemet. Det är härvid skäl att notera att en hantering inte nödvändigtvis innebär att tillgodoseendets intensitet till fullo svarar mot intensiteten i det som skall tillgodoses. Dels är detta omöjligt — den kunskap om intensitet varom är fråga kan aldrig vara fullständig och precis. Och dels är det klart att det ofta finns en diskrepans mellan kunskap och beteende som ännu inte innebär en försummelse av intensitetsproblemet. Kompromisser kan följa olika mönster, och kan ha avsedda följder även när de inte är särskilt långtgående — det kan ges situationer i vilka den goda viljans existens är lika tillfyllest som vidden av dess manifestationer. Att hantera intensitetsproblemet är inte att i varje given situation ängsligt försöka bedöma den grad av övertygelse med vilken olika grupperingar omfattar sina preferenser. Att hantera intensitetsproblemet är snarare att tillse, i den utsträckning detta låter sig göras, att samhället är i den meningen genomsyrat av reciprok antecipation att dess medlemmar inte handlar utgående från definitivt falska uppfattningar om vilka konsekvenser handlandet kan utlösa.

Olika omständigheter formar givetvis den förmåga till reciprok antecipation som människor kan inneha och besitta. Brister i denna förmåga kan framkallas av sådana omständigheter som bristfällig information, bristande inlevelseförmåga eller missförstånd: en person kan ha en beredskap att tillgodose intensitet som emellertid inte omsättes i handling därför att personen i fråga till följd av skev information eller egna uraktlåenheter inte insett och förstått hur viktigt det aktuella ärendet är för en annan part. Ett tillstånd av reciprok antecipation förutsätter då att effekter av sådana omständigheter kan undvikas eller i varje fall minimeras. Förutsättningen är lättare att satisfiera i vissa sammanhang än i vissa andra, och här spelar samhällsformationens storlek en roll — samhälle definierar här politik i den meningen att samhällsdrag är av betydelse för uppkomsten och förekomsten av reciprok antecipation. Vi går till en avslutande diskussion av denna fråga.

Antecipation och samhälle

I ett viktigt avseende är de två inlägg som refererats lika. De är lika i den betoning de båda ger de små sammanhangen. Dessa sammanhangs betydelse för korrekt reciprok antecipation är även uppenbar. Kännedom om de intensitetskoefficienter som präglar andras sätt att reagera förutsätter oftast en viss närhet, en viss intimitet. Det finns, som Dahl påpekar, ingen känd metod för att direkt observera och jämföra intensiteten i de preferenser som individer och grupper har; ej heller finns det något sätt varpå intensiteten av en betraktare kan korreleras med och deduceras från sådana signaler som ansiktsuttryck, ord eller kroppsspråk (Dahl 1956, 99—100). Nära sådana metoder, korrelationer och intensitetskoefficienter kan man dock komma när banden mellan de som bedömer och de som bedöms är fasta och när kontakterna är täta. I en av de bästa diskussioner av intensitetsproblemet som finns, nämligen Willmore Kendalls och George W. Careys relation av problemet till demokratisk teori, införd i *American Political Science Review* år 1968, finner vi ett enkelt och just därför talande exempel: »An individual or group in, say, Florida, has scant opportunity, other things being equal, to make an accurate forecast concerning the reactions of an individual or group in, say, Washington» (1968, 18). Samma diskussion knyter även an till det exempel med en familjegemenskap som vi här tidigare hänvisat till.

Kendall och Carey pekar på *the smoothly-running family*. I en sådan familj är varje deltagare, man eller hustru, bror eller syster, förälder eller barn, just därför att han eller hon lever tillsammans med de andra deltagarna och känner dem så väl, förmögen att med en hög grad av precision förutsäga hur de andra medlemmarna kommer att uppleva och reagera på ett visst handlingsmönster eller sätt att uppträda (1968, 17). Familjegemenskapen är, enligt Kendall och Carey, det bästa exemplet på en process som leder till höga värden på den kritiska variabeln, »the knowledge-understanding the 'anticipator' possesses as to what makes the other 'tick'» (1968, 17).

Nu är förstas en familjegemenskap inte lätt att åstadkomma i politiska sammanhang. I riktning mot en sådan gemenskap går man emellertid när man betraktar små politiska enheter och samfund. Tanken att territoriell litenhet befördrar intimitet och därmed politiskt liv är sålunda klassisk i den politiska teorin. Resonemanget påträffas i en mycket uttalad form hos Aristoteles. Enligt honom var det kännetecknande för en stat att den upprätthöll en styrelseform (politeia), som band samman statens invånare. Denna styrelseform eller författning förutsatte härvid en viss intimitet, en personlig kontakt mellan statens invånare: Aristoteles menade att en framgångsrik administration och rättsskipning förutsätter att invånarna känner varandras karaktär. Är detta inte fallet, utövas författningsfunktionerna på måfå — utan en personlig kontakt mellan invånarna kan dessa inte organiseras i en stat. En praktisk om än inte logiskt nödvändig konsekvens av detta är att staten, för att vara stat, måste vara liten. Den har, till följd av kravet på personlig kontakt, en maximal gräns. En stor mängd människor kan inte utgöra en stat, då en sådan mängd knappast kan karaktäriseras av enhet och svårigen kan ha en författning. »Vem kan föra befäl över en omåttligt stor folkmassa och vilken härold som inte äger en stentorsröst, kan göra sig hörd över en sådan massa», frågade Aristoteles (Bratt 1951, 23—25).

I en förlängning av denna föreställning kan man väcka tanken att små samhällen har särskilda förutsättningar att generera reciprok antecipation och att därmed hanterliga intensitetsproblemet. I sin berömda studie av relationen mellan storlek och demokrati visar Robert Dahl och Edward Tufte på ett antal punkter i vilka små politiska enheter kan förmodas skilja sig från stora. En är att medborgare i mindre enheter har större möjligheter att delta effektivt i beslut, en annan är att det är lät-

tare för medborgare i mindre enheter att internalisera normer och värden, vilket leder till en låg konfliktnivå, en tredje är att små enheter tenderar vara mer homogena i termer av värden och mål, en fjärde är att det är lättare för medborgare i små enheter att se och bedöma relationen mellan egenintresse och allmänintresse, en femte är att små enheter möjliggör en snabbare och precisare informations- och kunskapsspridning bland medborgarna, och därmed ger dem ett bättre underlag för en förståelse och kontroll av sin politiska situation och de problem den kan inrymma, en sjätte, slutligen, är att små enheter är bättre skickade än stora att generera lojalitet till ett enskilt och integrerat samfund (Dahl och Tufte 1973, 12—16). I åtminstone ovanstående avseenden är små enheter mer än stora tillgängliga för demokrati, och i nästan alla de punkter som uppräknats ingår som en uttalad eller underförstådd aspekt en sådan intimitet som främjar reciprok antecipation.

Förutom den intimitet om vilken varit tal, förmedlar litenheten även en annan för uppkomsten av reciprok antecipation väsentlig faktor. Denna är homogenitet — litenheten är viktig därför att den ofta går hand i hand med homogenitet. I samhällen som är relativt homogena har medborgarna anledning att anta att andra personer är, på ett ungefär, likadana som de själva, och detta ger var och en goda möjligheter att bedöma hur andra upplever det politiska livets växlingar och utflöden. Orsakerna härtill är åtminstone tre (Kendall och Carey 1968, 17). För det första ökar ett homogent samhälle möjligheten därav att ett politiskt beslut eller ett politiskt arrangemang berör alla i ungefär lika utsträckning, så att den som bedömer andras preferensintensitet kan göra detta genom att bedöma sin egen intensitet — när man betraktar sig själv, betraktar man andra. För det andra ökar ett samhälles homogenitet möjligheten därav att olika personer, genom den förståelse av samhällets uppbyggnad och mönster som homogeniteten skänker, rätt kan bedöma implikationerna av de värde- och andra konflikter som kan uppträda inom homogenitetens ram. Och för det tredje kan man i ett homogent samhälle, där homogeniteten spänner över intressen, mål och värden, förvänta sig att medborgarna i en stor utsträckning identifierar sig med varandra och därmed har en beredskap att förstå och inse den konsekvens för andra som ett särskilt politiskt handlande kan implicera. Förväntningen skall också gälla medborgarnas beredskap att hålla sig underrättade om varandra och tillmötesgå varandra.

En slutsats som man kan dra av ovanstående är då att små politiska system har en särskild potential att handskas med intensitetsproblemet. Om potentialen även innebär en färdighet är sedan en annan och empirisk fråga — det är lätt att föreställa sig att det även i små system kan finnas olika typer av barriärer och hinder. Sålunda kan det regelsystem som finns för tagandet av politiska beslut vara konstruerat på ett sätt som inte främjar reciprok antecipation — en hastig hänvisning kan här intagas till det faktum att många små stater övertagit sina författningar från de stora moderländer till vilka de har varit knutna med koloniband. En annan slutsats som man kan dra av det som sagts är att stora och därmed antagligen ofta splittrade och heterogena politiska system har ett särskilt behov att inom sina ramar finna fram till och konstruera mekanismer och strukturer som kan underlätta och främja reciprok antecipation. Uppgiften att transformera storhet till litenhet är dock allt annat än lätt. De två slutsatserna skall, detta bör sägas, inte tas som ett sammanlagt bevis för att det är de små samhällena som är demokratiska, medan de stora inte är det. Demokrati innebär även annat och mer än att tillgodose intensitet, t.ex. kapabilitet. I själva verket torde det vara så att en i demokratisk mening optimal systemstorlek inte går att fastställa, varför resonemang om optimalitet måste operera med en kombinatorik av storlekar och demokratiska uppgifter (Dahl och Tufte 1973, 137—142). En bedömning som fokuserar på intensitetsproblemet skall dock ha en särskild uppskattning av de små sammanhangen.

LITTERATUR:

- Allardt, Erik (1968): Statsvetenskap och sociologi. *Politiikka* 10:3, s. 87—99.
- Anckar, Dag (1980): Responsivitet — om begreppet, företeelsen och forskningsområdet. *Politiikka* 22:1, s. 28—38.
- Anckar, Dag (1984): Presidential Elections in Finland: A Plea for Approval Voting. *Electoral Studies* 3:2, s. 125—138.
- Anckar, Dag (1988a): Presidentialtval i Finland: från preferens till acceptans? *Politiikka* 30:2, s. 162—171.
- Anckar, Dag (1988b): Statskunskapen i Norden förr och nu. *Sphinx, Årsbok-Vuosikirja 1989*, s. 53—68. Finska Vetenskaps-Societeten, Helsingfors.
- Anckar, Dag (1989): Forms of Minority Protection under Majority Rule. *Democracy in the Modern World. Essays for Tatu Vanhanen*, s. 101—113. University of Tampere (Acta Universitatis Tampereensis, Ser. A Vol. 260), Tampere.
- Anckar, Dag (1991): The Impact of Legislative Procedures on Executive Structures: The Finnish Experience. I *Government and Politics: Structures and Processes*, red. Carmencita T. Aguilar, s. 1—19. The Philippine Political Science Association, Quezon City.
- Berg, Elias (1988): The Meaning of Legitimacy. I *Rationality and Legitimacy. Essays on Political Theory*, red. Dag Anckar, Hannu Nurmi and Matti Wiberg, s. 19—30. The Finnish Political Science Association, Helsinki.
- Brams, Steven och Peter C. Fishburn (1978): Approval Voting. *American Political Science Review* 72:3, s. 831—847.
- Bratt, Eyvind (1951): *Småstaterna i idéhistorien*. Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga Föreningen i Uppsala XXXI, Almqvist & Wiksell, Uppsala och Stockholm.
- Buchanan, James och Gordon Tullock (1962): *The Calculus of Consent*. University of Michigan Press, Ann Arbor.
- Dahl, Robert A. (1956): *A Preface to Democratic Theory*. University of Chicago Press, Chicago.
- Dahl, Robert A. och Edward Tufte (1973): *Size and Democracy*. Stanford University Press, Stanford.
- de Grazia, Alfred (1951): *Public and Republic. Political Representation in America*. Alfred A. Knopf, New York.
- de Grazia, Alfred (1962). *Political Behavior*. The Free Press, New York.
- Downs, Anthony (1957): *An Economic Theory of Democracy*. Harper and Brothers, New York.
- Easton, David (1965): *A Systems Analysis of Political Life*. John Wiley & Sons, New York.
- Easton, David (1985): Political Science in the United States. Past and Present. *International Political Science Review* 6:1, s. 133—152.
- Elvander, Nils (1975). Dags för en seriös debatt om demokratis problem. I *Demokrati och socialism*, red. Nils Elvander, s. 18—23. Rabén & Sjögren, Stockholm.
- Eulau, Heinz och Paul D. Karpis (1978): The Puzzle of Representation: Specifying Components of Responsiveness. I *The Politics of Representation*, red. Heinz Eulau och John Wahlke. Sage Publications, London.
- Gidlund, Janerik (1978): *Aktionsgrupper och lokala partier*. CWK Gleerup, Umeå.
- Holden, Barry (1988). *Understanding Liberal Democracy*. Philip Allan, London.
- Jansson, Jan-Magnus (1952): *Frihet och jämlikhet*. Söderström & C:o Förlagsaktiebolag, Helsingfors.
- Jones, Peter (1988). Intense Preferences, Strong Beliefs and Democratic Decision-Making. *Political Studies* 36:1, s. 7—29.
- Katz, Richard S. (1980): *A Theory of Parties and Electoral Systems*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London.
- Kendall, Willmore och George W. Carey (1968): The »Intensity» Problem and Democratic Theory. *American Political Science Review* 62:1, s. 5—24.
- Lewin, Leif (1985): Arvet från utilitarismen. *Statsvetenskaplig Tidskrift* 88:3, s. 195—212.
- Lindblom, Charles E. (1965): *The Intelligence of Democracy*. The Free Press, New York.
- Miller, David (1983): The Competitive Model of Democracy. I *Democratic Theory and Practice*, red. Graeme Duncan, s. 133—155. Cambridge University Press, Cambridge.
- Mosca, Gaetano (1939): *The Ruling Class*. McGraw-Hill Book Company, New York.
- Nurmi, Hannu (1983): Voting Procedures: A Summary Analysis. *British Journal of Political Science* 13:1, s. 181—208.
- Olsen, Johan P. (1985): Nyinstitutionsjoralismen og statsvitenskapen. *Statsvetenskaplig Tidskrift* 88:1, s. 1—14.

- Pennock, J. Roland (1952): Responsiveness, Responsibility, and Majority Rule. *American Political Science Review* 56: 3, s. 790—807.
- Riker, William H. (1982): *Liberalism Against Populism*. W.H. Freeman and Company, San Francisco.
- Riker, William och Steven J. Brams (1973): The Paradox of Vote Trading. *The American Political Science Review* 67: 4, s. 1235—1247.
- Sartori, Giovanni (1987): *The Theory of Democracy Revisited. Part One: The Contemporary Debate*. Chatham House Publishers, New Jersey.
- Seidman, Robert B. (1978): *The State, Law and Development*. Croom Helm, London.
- Sjöblom, Gunnar (1968): *Party Strategies in a Multiparty System*. Studentlitteratur, Lund.
- Skov, P. (1946): *Demokratiets teori*. Ejnar Munksgaard, Köpenhamn.
- Tingsten, Herbert (1964): *Demokratiens problem*. Fjärde upplagan, Bokförlaget Aldus/Bonniers, Stockholm.
- Wiberg, Matti (1988): *Between Apathy and Revolution*. *Annales Universitatis Turkuensis, Ser. B, Tom 182*, Turku.